

ks. Jan Dyduch¹

Uniwersytet Papieski Jana Pawła II w Krakowie

Małżeństwo i rodzina w optyce dokumentów III Nadzwyczajnego Synodu Biskupów

Papież Franciszek, wyznaczając program na III Nadzwyczajny Synod Biskupów (5–19 października 2014), powiedział: „W naszej refleksji zawsze będziemy mieć na uwadze piękno rodziny i małżeństwa, wielkość tej ludzkiej rzeczywistości, tak prostej, a zarazem tak bogatej, na którą składają się radości i nadzieje, trudy i cierpienia, podobnie jak w całym życiu”². Owocem dyskusji synodalnej są dwa dokumenty: 1. Orędzie ojców synodalnych do rodzin chrześcijańskich i wszystkich rodzin na świecie [dalej: Orędzie]³, 2. *Relatio synodi* [dalej: *Relacja*]⁴. Dokumenty te często nawiązują do tradycyjnej nauki Kościoła o małżeństwie i rodzinie, chociaż wnoszą także niektóre nowe refleksje. Dlatego ich analiza, poniżej przeprowadzona zostanie i dokonana w oparciu o dotychczasową doktrynę Urzędu Nauczycielskiego Kościoła.

¹ Ks. Jan Dyduch – kapłan archidiecezji krakowskiej; profesor zwyczajny, dr hab. prawa kanonicznego. Wykłada prawo kanoniczne na Wydziale Prawa Kanonicznego Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II w Krakowie. Adres: e-mail: atdyduch@cyf-kr.edu.pl.

² Przemówienie 20 II 2014, „L'Osservatore Romano”, wyd. pol. 35 (2014), nr 3–4, s. 23.

³ III Nadzwyczajny Synod Biskupów, *Orędzie ojców synodalnych do rodzin chrześcijańskich i wszystkich rodzin na świecie*, 18 X 2014, „L'Osservatore Romano”, wyd. pol. 35 (2014) nr 11, s. 5–7.

⁴ III Nadzwyczajny Synod Biskupów, *Relatio synodi*, 18 X 2014, „L'Osservatore Romano”, wyd. pol. 35 (2014), nr 11, s. 8–18.

1. Małżeństwo związkiem nierozzerwalnym

Papież Franciszek w przemówieniu na zakończenie obrad III Nadzwyczajnego Synodu Biskupów podkreślił, że fundamentalne prawdy o sakramentalności małżeństwa, jego nierozzerwalności, jedności, wierności i prokreacyjności nie zostały w niczym podważone⁵. Prawdy te należą do depozytu wiary – *depositum fidei*, którego zarówno papież, jak i ojcowie synodalni nie są panami i właścicielami, lecz tylko stróżami⁶. W tym kontekście rodzi się pytanie odnoszące się do metody synodu i kompozycji *Relatio synodi*, która jest następująca: 1) słuchanie i rozważanie rzeczywistości małżeństwa i rodziny dzisiaj, ich blasków i cieni; 2) wpatrywanie się w objawienie Boże i wiarę Kościoła; 3) konfrontacja i wskazania duszpasterskie⁷. Pytanie brzmi: Dlaczego na pierwszym miejscu znalazło się ukazanie aktualnej sytuacji małżeństw i rodzin, a nie ukazanie depozytu wiary, który jest busolą i drogą wiodącą do zbawienia? Z taką metodą można się zgodzić pod warunkiem, że objawienie Boże i nauczanie Kościoła uznaje się za podstawowe i wiodące dla kształtowania sytuacji i doktryny o małżeństwie i rodzinie.

Nauczanie Synodu o małżeństwie i rodzinie, zgodnie z oświadczeniem papieża Franciszka, idzie po linii tradycyjnego nauczania Kościoła. Synod stwierdza: „Sam Jezus, nawiązując do pierwotnego zamysłu odnośnie do ludzkiej pary, potwierdza nierozzerwalną jedność mężczyzny i kobiety...”⁸. Znamienny jest dialog Jezusa z faryzeuszami, pytającymi o możliwość rozerwania małżeństwa: „Czy wolno oddalić swoją żonę z jakiegokolwiek powodu?”. Jezus wyjaśnia, że nie wolno, wówczas faryzeusze przywołują Mojżesza. Ostatecznie Jezus kończy swój wywód stwierdzeniem: „Co więc Bóg złączył, niech człowiek nie rozdziela” (por. Mt 19, 4–9). Nierozzerwalność małżeństwa należy pojmować jako dar dla osób, które je zawarły, a nie jako ciężar narzucony ludziom⁹.

⁵ Por. Franciszek, *Przemówienie na zakończenie III Synodu Biskupów*, 18 X 2014, „L'Osservatore Romano”, wyd. pol. 35 (2014) nr 11, s. 20.

⁶ Por. Franciszek, *Przemówienie na zakończenie III Synodu Biskupów*, dz. cyt., s. 20.

⁷ Relacja, 4.

⁸ Relacja, 14.

⁹ Por. Relacja, 14.

Jezus w przywołanym dialogu wraca do rzeczywistości stworzenia: „Czy nie czytaliście, że Stwórca od początku stworzył ich jako mężczyznę i kobietę?” (Mt 19, 5). Sięgając do prawdy o stworzeniu mężczyzny i kobiety na obraz i podobieństwo Boże, dowiadujemy się, iż Bóg nie tylko ich stworzył, lecz także pobłogosławił. Naucza III Synod: „Bóg nie tylko stworzył człowieka mężczyzną i kobietą (por. Rdz 1, 27), lecz ich także pobłogosławił, by byli płodni i się rozmnażali (por. Rdz 1, 28)”¹⁰. Tak więc małżeństwo ustanowione przez Boga przy początkach stworzenia człowieka jest związkiem religijnym i nierozzerwalnym. Małżeństwo jest instytucją ustanowioną przez Boga, który nadał mu swoje prawa. Dlatego ma być normowane prawem Bożym i takim prawem ludzkim, które jest z nim zgodne. Małżeństwo jako rzeczywistość naturalna jest zakorzenione w ekonomii stworzenia, która jest dziełem Boga¹¹.

III Synod odwołuje się do nauczania Vaticanum II o wartości małżeństwa naturalnego: „Sobór Watykański II wyraził uznanie dla małżeństwa naturalnego i dla wartościowych elementów obecnych w innych religiach” (por. *Nostra aetate*, 2) oraz w kulturach mimo ograniczeń i braków (por. *Redemptoris missio*, 55)¹². W świetle nauczania Urzędu Nauczycielskiego Kościoła małżeństwa zawarte przez niechrześcijan poza Kościołem katolickim są ważne i nierozzerwalne¹³.

Małżeństwo ustanowione przez Stwórcę przy początku dziejów ludzkości zostało zranione przez grzech pierworodny, podobnie jak cała natura ludzka. Obraz Boży w człowieku został przyćmiony, ale nie wymazany. Zaistniała sytuacja upadłej ludzkości dotkniętej nie tylko grzechem pierworodnym, ale własnymi grzechami osobistymi i społecznymi pogrzyżyła także małżeństwo, a może szczególnie je. Ten stan Jezus określa „zatwardziałością serc ludzkich” (por. Mt 19, 9), a więc sytuacją nie-normalną, która sprawiła, iż Mojżesz dopuścił możliwość wystawienia „listu rozwodowego”, czyli rozwodu. Jezus dokonuje także w dziedzi-

¹⁰ Relacja, 15.

¹¹ Por. M. Żurowski, *Eklezjalny charakter małżeństwa i rodziny*, „Prawo Kanoniczne” 21 (1978), nr 3–4, s. 108–109.

¹² Relacja, n. 22.

¹³ Por. M. Żurowski, *Kanoniczne prawo małżeńskie Kościoła katolickiego*, Katowice 1987, s. 29–31, s. 400–401.

nie małżeństwa istotnej odnowy i odrodzenia. Przez swoją działalność, a w szczególności przez ofiarę krzyżową, dokonuje dzieła odkupienia ludzkości i to rzutować będzie na życie pokoleń ludzkich aż do skończenia świata. Naucza III Synod: „Z przyjściem Jezusa i pojednaniem upadłego świata dzięki dokonanemu przez Niego odkupieniu zakończyła się epoka rozpoczęta przez Mojżesza”¹⁴. Tak więc Jezus przywrócił małżeństwu jego pierwotną godność i formę, tzn. potwierdził, że jest ono związkiem nierozdzielalnym.

Jezus, dokonując dzieła odkupienia, podniósł także małżeństwo do godności sakramentu. Porządek stworzenia, nie tracąc właściwego sobie charakteru, otrzymał nową nadprzyrodzoną godność. Naucza III Synod: „Ze względu na Bożą pedagogię, zgodnie z którą porządek stworzenia przechodzi w porządek odkupienia poprzez kolejne etapy, należy rozumieć nowość sakramentu małżeństwa w ciągłości z pierwotnym małżeństwem naturalnym”¹⁵. Nauczanie o sakramentalności małżeństwa ma swoje uzasadnienie w Nowym Testamencie, w szczególności w liście św. Pawła Apostoła do Efezjan (5, 21–32). W zawartej tam nauce wymienione są wszystkie elementy sakramentalne, w szczególności łaska i jej znak widzialny¹⁶. Tekst listu do Efezjan przywołuje także III Synod: „Rodzina i małżeństwo zostały odkupione przez Chrystusa (por. Ef 5, 21–32), odnowione na obraz Trójcy Przenajświętszej, tajemnicy, z której wypływa każda prawdziwa miłość”¹⁷. Małżeństwo sakramentalne, jakie zawierają ochrzczeni, jest nie tylko instytucją, ale także przymierzem, które jednocześnie przynależy do porządku stworzenia i porządku odkupienia, a więc równocześnie do porządku naturalnego i porządku łaski¹⁸. III Synod podejmuje nauczanie Soboru Watykańskiego II o małżeństwie jako przymierzu oraz wspólnocie życia i miłości. Naucza Vaticanum II: „Głęboka wspólnota życia i miłości małżeńskiej, ustanowiona i wyposażona w prawa przez Stwórcę, powstaje na mocy przymierza małżeńskiego, czyli nieodwołal-

¹⁴ Relacja, 15.

¹⁵ Relacja, 13.

¹⁶ Por. M. Żurowski, *Kanoniczne prawo małżeńskie...*, dz. cyt., s. 31–32.

¹⁷ Relacja, 16.

¹⁸ D. O'Callaghan, *W sprawie sakramentalności małżeństwa*, „Concilium. Międzynarodowy Przegląd Teologiczny” 1–5 (1970), s. 346–347.

nej zgody osobowej”¹⁹. Mażeńskie przymierze zapoczątkowane w dziele stworzenia uzyskuje nową godność i ubogacenie w dziele odkupienia: „Przymierze małżeńskie, zapoczątkowane w dziele stworzenia i objawione w historii zbawienia, zyskuje pełne objawienie swego znaczenia w Chrystusie i jego Kościele”²⁰.

Nauczanie III Synodu odwołuje się także, jak to zauważyliśmy, do nauki Vaticanum II o małżeństwie jako wspólnocie życia i miłości, która zawarta jest w konstytucji o Kościele w świecie współczesnym *Gaudium et spes*²¹. Stwierdza III Synod: „Jeden z najwznioślejszych wyrazów tego nauczania przedstawił Sobór Watykański II w konstytucji duszpasterskiej *Gaudium et spes*, która poświęca cały rozdział promocji i godności małżeństwa i rodziny”²². Jak zaznacza następnie III Synod, w ślad za nauczaniem Vaticanum II idzie nauczanie papieży okresu posoborowego, w którym je realizowano. Wymienia się tam encyklikę Pawła VI *Humanae vitae*; katechezę Jana Pawła II o rodzinie, jego list do rodzin *Gratissimam sane* i adhortację apostolską *Familiaris consortio*; encykliki Benedykta XVI *Deus caritas est* i *Caritas in veritate* oraz encyklikę papieża Franciszka *Lumen fidei*²³.

Papież Franciszek w przytoczonym wyżej przemówieniu, podsumowując poniekąd obrady III Synodu, przywołał konstytucję soborową *Gaudium et spes* i kanony 1055 i 1056 Kodeksu Prawa Kanonicznego [dalej: KPK]²⁴. Warto je tutaj zacytować: „§ 1. Mażeńskie przymierze, przez które mężczyzna i kobieta tworzą ze sobą wspólnotę całego życia, skierowane ze swej natury do dobra małżonków oraz zrodzenia i wychowania potomstwa, zostało pomiędzy ochrzczonejmi podniesione przez Chrystusa Pana do godności sakramentu. § 2. Z tej racji między ochrzczonejmi nie może istnieć ważna umowa małżeńska, która tym samym nie byłaby sakramentem” (kan. 1055 KPK). „Istotnymi przymiotami małżeństwa są jedność i nierozzerwalność, które w małżeństwie chrześcijańskim nabierają szczególnej mocy z racji sakramentu” (kan. 1056 KPK). Wydaje się, że

¹⁹ Sobór Watykański II, konst. *Gaudium et spes* [dalej: KDK], 48.

²⁰ Relacja, 16.

²¹ KDK 47–52.

²² Relacja, 17.

²³ Por. Relacja, 18–19.

²⁴ Por. Przemówienie 18 X 2014, s. 20.

wizja małżeństwa ukazana w III Synodzie jest zbudowana na tradycyjnym nauczaniu Kościoła.

2. Rodzina w społeczeństwie i Kościele

Małżeństwo jako nierozzerwalny związek mężczyzny i kobiety, opromienione miłością, jest podstawą rodziny. Naucza III Synod: „Na tej drodze, która niekiedy jest ścieżką na wyżynach, z trudami i upadkami, zawsze obecny jest i towarzyszy Bóg. Rodzina doświadcza tego w miłości i w dialogu między mężem i żoną, między rodzicami a dziećmi, między rodzeństwem”²⁵. Rodzina przeniknięta miłością jest szkołą człowieczeństwa, w której rodzą się i są wychowywane dzieci. One są najwspanialszym darem małżeństwa i najbardziej przyczyniają się do dobra swoich rodziców²⁶. Rodzina, będąc szkołą człowieczeństwa, staje się fundamentem społeczeństwa: „W ten sposób rodzina, w której różne pokolenia stykają się i wspomagają nawzajem w osiąganiu pełniejszej mądrości i w harmonijnym łączeniu praw osobowych z innymi potrzebami życia społecznego, stanowi fundament społeczeństwa”²⁷.

Przywołana doktryna soborowa znajduje swoje odzwierciedlenie w III Synodzie Biskupów. Głosi on, że mimo kryzysów dotyczących małżeństwa i rodziny, pragnienie życia w rodzinie i tam kształtowanie swojego człowieczeństwa nadal pozostaje żywe, zwłaszcza wśród młodych: „Miejsce radości i prób, głębokich uczuć i relacji, niekiedy ran, rodzina jest naprawdę «szkołą człowieczeństwa» (por. *Gaudium et spes*, 52), której potrzeba jest mocno odczuwana”²⁸.

Rodzina jest wspólnotą życia, jest kolebką życia, dlatego prawdziwa miłość małżeńska powinna prowadzić do realizowania celów małżeństwa, również do przekazywania życia, do męznego współdziałania małżonków z miłością Stwórcy, który poprzez nich powiększa i wzbogaca swoją rodzi-

²⁵ Orędzie, s. 6.

²⁶ Por. KDK 50, 52.

²⁷ KDK 52.

²⁸ Relacja, 2.

ne²⁹. Jest to zadanie małżonków, którzy wiedzą, iż są współpracownikami miłości Boga Stwórcy i przyznanego im obowiązku i prawa w zakresie przekazywania życia i wychowania, które winny być traktowane jako ich właściwe zadanie³⁰. Konsekwencją obdarowania życiem nowego człowieka, jakiego dokonuje Bóg Stwórca przy współudziale rodziców, jest bezwzględna ochrona tego życia i troska o jego należyty rozwój oraz o jego właściwe ukształtowanie. Nowy człowiek ma ściśle prawo nie tylko do życia, ale do jego rozwoju i należytego kształtowania³¹.

Nawiązując do przywołanego nauczania Vaticanum II, III Synod przypomina adhortację *Familiaris consortio*, która stanowi swoistą kartę miłości małżeńskiej i ochrony życia³². Adhortacja naucza: „Miłość zmierza do jedności głęboko osobowej, która nie tylko łączy w jedno ciało, ale prowadzi do tego, by było tylko jedno serce i jedna dusza. Wymaga ona nierozdzielności i wierności w całkowitym wzajemnym obdarowaniu i otwiera się ku płodności (por. *Humanae vitae*)”³³. Kontynuując rozważania na ten temat, III Synod podkreśla otwartość na życie w małżeństwie i rodzinie³⁴. Potępia także mentalność przeciwną życiu: „Również spadek liczby ludności spowodowany przez mentalność przeciwną życiu i promowany przez światową politykę zdrowia reprodukcyjnego nie tylko stwarza sytuację, w której wymiana pokoleń nie jest już zapewniona, lecz na przestrzeni czasu może doprowadzić do ekonomicznego zubożenia i do utraty nadziei na przyszłość”³⁵.

Ochrona życia, która wraz z wychowaniem staje się służbą życiu, jest podstawowym zadaniem małżeństwa i rodziny. Naucza Sobór Watykański II: „Do rodziców należy bowiem stworzenie takiej atmosfery rodzinnej, przepełnionej miłością i szacunkiem dla Boga i ludzi, która sprzyjałaby spójnemu osobowemu i społecznemu wychowaniu dzieci”³⁶. Rodzina wychowuje

²⁹ Por. KDK 50.

³⁰ Por. KDK 50.

³¹ Por. M. Wrzeszcz, *Rodzina szkołą pełnego człowieczeństwa*, „Życie i myśl” 30 (1980) nr 11, s. 77–83.

³² Relacja 18.

³³ Jan Paweł II, adhort. apost. *Familiaris consortio*, [dalej: FC] 13.

³⁴ Por. Relacja, 58.

³⁵ Relacja, 10.

³⁶ Sobór Watykański II, dekl. *Gravissimum educationis* [dalej: DWCh], 3.

nowego człowieka także dla społeczeństwa, ona zaprawia go już od dzieciństwa do cnót społecznych potrzebnych każdemu społeczeństwu, dlatego ma prawo do pomocy całego społeczeństwa. Szczególne obowiązki, jak również pewne prawa wychowawcze spoczywają na państwie, do którego należy organizowanie dobra wspólnego. Państwo i jego instytucje mają wspierać wychowanie dzieci i młodzieży w wieloraki sposób, powinny między innymi bronić prawa rodziców, udzielać im pomocy, a w przypadku ich niezdolności do wychowania organizować je, zgodnie z zasadą pomocniczości. Bardzo ważnym zadaniem państwa w dziedzinie wychowania jest należyte ukształtowanie szkolnictwa na różnych szczeblach, uwzględniając postulaty rodziców. Odpowiedzialność i troska o wychowanie spoczywa również na Kościele. Kościół jako matka zobowiązany jest zapewnić dzieciom takie wychowanie, które byłoby nasycone duchem Ewangelii, które pomagałoby w osiągnięciu doskonałości i w budowaniu bardziej ludzkiego świata³⁷.

Przywołane nauczanie soborowe znajduje odzwierciedlenie w dokumentach Kościoła posoborowego, w szczególności w KPK, a następnie w III Synodzie Biskupów. Stwierdza KPK: „Rodzice mają najcięższy obowiązek i najpierwsze prawo troszczenia się zgodnie, według swoich możliwości, o wychowanie potomstwa zarówno fizyczne, społeczne i kulturalne, jak i moralne i religijne” (kan. 1136). III Synod zaznacza, że małżonkowie są powołani do wychowania potomstwa. W tym dziele rodzina winna prowadzić dialog i współpracę z różnymi strukturami społecznymi. Pomocą rodzinie w wychowaniu winna służyć parafia, zwłaszcza przez działające stowarzyszenia i ruchy kościelne³⁸. Kościół ma wspierać rodziny w zadaniu wychowawczym: „Od niego oczekuje się, dzisiaj jeszcze bardziej niż w przeszłości, by w sytuacjach zarówno trudnych, jak i tych zwyczajnych wspierał rodziców w ich zadaniu wychowywania, towarzysząc dzieciom, nastolatkom i młodzieży w dorastaniu poprzez zindywidualizowanie drogi, pozwalające uświadomić pełny sens życia i pobudzać do wyborów i brania odpowiedzialności, przeżywanych w świetle Ewangelii”³⁹.

³⁷ Por. DWCh 3.

³⁸ Por. Relacja, 36, 38, 40.

³⁹ Relacja, 61.

III Synod, wskazując na społeczeństwo i Kościół jako środowiska wychowawcze, podtrzymuje tradycyjną tezę, iż podstawowym środowiskiem wychowawczym jest rodzina i rodzice mają swobodnie decydować o wyborze rodzaju wychowania: „Jednym z podstawowych wyzwań, przed jakim stoją dziś rodziny, jest niewątpliwie wychowanie, które stało się jeszcze trudniejsze i bardziej złożone ze względu na aktualną rzeczywistość kulturową oraz wielki wpływ mediów”⁴⁰.

Rodzina troszczy się zarówno o nowych członków zarówno społeczności świeckiej, jak i Kościoła. Tę prawdę uwypukliło nauczanie Vaticanum II: „Rodzina wprowadza dzieci stopniowo do wspólnoty państwowej i do Ludu Bożego”⁴¹. Tak więc rodzina, która ma prawo korzystać w ochronie życia i wychowaniu z troski oraz z pomocy państwa i Kościoła, ma obowiązek integrować dzieci i młodzież z państwem i Kościołem. Nauczanie soborowe podkreśla bardzo ściśle powiązanie rodzin, w szczególności rodzin katolickich, z Kościołem. Te więzy są aż tak mocne, iż Sobór Watykański II nazywa rodzinę „domowym Kościołem”: „Z małżeństwa wywodzi się rodzina [...] W tym niejako domowym Kościele rodzice słowem i przykładem powinni być dla swoich dzieci pierwszymi zwiastunami wiary”⁴². Przywołane nauczanie soborowe o rodzinie jako domowym Kościele podejmuje III Synod Biskupów. Postrzega on rodzinę jako środowisko, które Chrystus Pan uświęca przez łaskę płynącą z sakramentu małżeństwa, wychodzi na spotkanie chrześcijańskim małżonkom, a przez sakrament chrztu włącza ich dzieci w Mistyczne Ciało Chrystusa. Dzięki temu rodzina staje się środowiskiem uświęcającym zarówno swoich członków, jak i oddziałuje apostolsko na uświęcenie innych rodzin. Chrystusowe obdarowanie łaską sprawia, że życie rodziny przepojone jest wiarą, nadzieją i miłością⁴³. Naucza III Synod: „W ten sposób małżonkowie są niejako uświęceni i za pośrednictwem właściwej sobie łaski budują Ciało Chrystusa i stanowią Kościół domowy (por. *Lumen gentium*, 11), toteż Kościół, by w pełni zrozumieć swoją

⁴⁰ Relacja, 60.

⁴¹ DWCh 3.

⁴² Sobór Watykański II, konst. *Lumen gentium* [dalej: KK], 11.

⁴³ Por. Relacja, 13, 17, 23.

tajemnicę, patrzy na rodzinę chrześcijańską, która wyraża ją w sposób autentyczny...”⁴⁴.

Rodzina – Kościół domowy – jest środowiskiem ewangelizującym. Rodzice są pierwszymi ewangelizatorami dla swoich dzieci. Kościół, głosząc Ewangelię rodziny powierzona mu przez Chrystusa i nauczana w Kościele od początku, głosi, iż rodzina jest podmiotem i przedmiotem ewangelizacji⁴⁵. Głoszenie Ewangelii rodziny jest pilnym zadaniem Kościoła: „Głoszenie Ewangelii rodziny stanowi pilne zadanie ze względu na nową ewangelizację. Kościół jest powołany do czynienia tego z miłością matki i jasnością nauczycielki (por. Ef 4, 25), w wierności miłosiernej kenozie Chrystusa”⁴⁶. Rolę rodziny w społeczeństwie i Kościele ukazuje więc III Synod Biskupów, odzwierciedlając tradycyjne nauczanie Kościoła.

3. Współczesne zagrożenia dla małżeństwa i rodziny

III Synod poświęca dużo miejsca zagrożeniom i trudnościom, które współcześnie dotyczą małżeństwo i rodzinę. Papież Franciszek, podsumowując obrady III Synodu, podkreśla: „Kościół nie wstydy się upadłego brata i nie udaje, że go nie widzi, a wręcz czuje, że powinien, że nieomal jest zobowiązany go podnieść i zachęcać, by na nowo podjął drogę, i prowadzić go na ostateczne spotkanie ze swoim Oblubieńcem w niebieskim Jeruzalem”⁴⁷. Zaznaczając ogólną tendencję do zajęcia się różnymi zagrożeniami, trudnościami i nieprawidłowościami, Synod rozważa niektóre poszczególne sytuacje uderzające w małżeństwo i rodzinę. Od dawna w nierozzerwalność małżeństw uderzają rozwody, które dotyczą zarówno małżeństwa ważne na podstawie prawa naturalnego, jak i małżeństwa sakramentalne. Synod zajmuje się przede wszystkim małżeństwami katolickimi, chociaż nieobce są mu odniesienia do małżeństw w ogóle. Synod nie podaje statystyk, jednak skądinąd wiadomo, że licz-

⁴⁴ Relacja, 17.

⁴⁵ Por. Relacja, 2, 29, 30, 34.

⁴⁶ Relacja, 29.

⁴⁷ Przemówienie 18 X 2014, s. 21.

ba rozbitych małżeństw jest zastraszająca, tak że można mówić o pladze rozwodów⁴⁸.

Pewna liczba takich osób, które opuściły swoich współmałżonków albo zostały przez nich opuszczone, postanawia żyć w separacji, chociaż jest to dla nich droga cierpienia. Sytuację takich osób, czyli żyjących w separacji lub rozwiedzionych żyjących samotnie, III Synod określa, odwołując się do adhortacji *Familiaris consortio*⁴⁹. Jeśli dopuścili się winy, mają pokutować, wspólnota kościelna winna ich jednak otoczyć troską, okazać szacunek, zrozumienie i pomoc, nie można im czynić żadnych trudności w dopuszczeniu do sakramentów⁵⁰. III Synod dostrzega i dowartościowuje cierpienia tych osób, które przez separację czy rozwód doznały krzywdy⁵¹.

Inna jest sytuacja osób rozwiedzionych, które zawarły nowy związek małżeński: „Także sytuacje osób rozwiedzionych, które żyją w nowych związkach, wymagają uważnego rozeznania i towarzyszenia z wielkim szcunkiem, przy czym należy wystrzegać się wszelkiej mowy i postaw, które dawałyby tym osobom poczucie dyskryminowanych, i zachęcać je do uczestnictwa w życiu wspólnoty”⁵². Podczas III Synodu ojcowie synodalni dyskutowali: czy takie osoby, czyli rozwiedzione i żyjące w nowych związkach, można dopuścić do sakramentalnej pokuty i Eucharystii? Odpowiedzi były zróżnicowane: „Wielu ojców synodalnych opowiadało się zdecydowanie za aktualną dyscypliną, na mocy konstytutywnego związku między uczestnictwem w Eucharystii i komunią z Kościołem a jego nauczaniem o nierozzerwalności małżeństwa”⁵³. Dotychczasowa dyscyplina kościelna na przywołany wyżej temat zawarta jest w adhortacji *Familiaris consortio*. Głosi ona, że osób rozwiedzionych, które zawarły ponowny związek małżeński, nie można dopuszczać do Komunii Świętej. Wyjątek mógłby zaistnieć dla osób, które żałując, że naruszyli znak przymierza i wierno-

⁴⁸ Por. Relacja, 25, 45, 46, 47.

⁴⁹ Por. Relacja, 45.

⁵⁰ Por. FC 83, por. Relacja, 50.

⁵¹ Por. Relacja, 47.

⁵² Relacja, 51.

⁵³ Relacja, 52.

ści Chrystusowi, szczerze postanawiają żyć w pełnej wstrzeźliwości i mają ważne powody, np. wychowanie dzieci⁵⁴.

Byli również ojcowie synodalni, którzy proponowali poszerzenie możliwości dopuszczania rozwiedzionych do komunii sakramentalnej, na przykład wprowadzenia „drogi pokutnej” pod kierunkiem biskupa diecezjalnego⁵⁵. Propozycje te nie są precyzyjne i trzeba dodać, że numery Relacji o nich mówiące – 52 i 53 – nie uzyskały aprobaty dużej części ojców synodalnych⁵⁶. Sprawa dopuszczania rozwiedzionych do sakramentu pokuty i Eucharystii musi być dokładnie określona w dokumentach kościelnych, uwzględniając dotychczasową doktrynę i praktykę Kościoła. Inny sposób postępowania mógłby stać się zagrożeniem dla dogmatu o nierozzerwalności sakramentalnego małżeństwa.

Niektórzy ojcowie synodalni proponowali zmianę w procedurze sądowej dotyczącej orzeczeń o nieważności zawartego małżeństwa, co mogłoby pomóc rozwiedzionym w usankcjonowaniu ponownego związku małżeństwa. Proponowano między innymi: zrezygnowanie z wymogu podwójnego zgodnego orzeczenia nieważności małżeństwa; możliwość wprowadzenia drogi administracyjnej zamiast sądowej pod kierunkiem biskupa diecezjalnego; proces skrócony w trybie doraźnym, który byłby przeprowadzany w przypadkach oczywistej nieważności⁵⁷. Zgodnie z KPK (kan. 1682 § 1) wyrok orzekający po raz pierwszy nieważność małżeństwa należy z urzędu przesłać do trybunału apelacyjnego celem ponownego rozpoznania sprawy⁵⁸. Zrezygnowanie z tego wymogu byłoby zagrożeniem dla wiarygodności wyroku stwierdzającego nieważność małżeństwa. Podobnie byłoby z wprowadzeniem tych spraw drogą administracyjną, a nie sądową. Natomiast trzeba się zgodzić z postulatem usprawnienia i skrócenia procesów o nieważność małżeństwa. Należałoby sprawiedliwie uregulować związane z tym opłaty.

⁵⁴ Por. FC 84.

⁵⁵ Por. Relacja, 52, 53.

⁵⁶ Por. Relacja, 10.

⁵⁷ Por. Relacja, 48.

⁵⁸ Por. T. Pawluk, *Prawo kanoniczne według Kodeksu Jana Pawła II*, t. IV, Olsztyn 1990, s. 323–324.

Kolejnym zagrożeniem dla małżeństwa i rodziny jest poprzestawianie przez katolików tylko na związkach cywilnych, pożycie w konkubinatach, a także pożycie małżeńskie „na próbę” – *ad experimentum*, zwane także związkami faktycznymi⁵⁹. III Synod wzywa: „Do wszystkich tych sytuacji trzeba podchodzić w sposób konstruktywny, starając się przekształcić je w sposobność podążania ku pełni małżeństwa i rodziny w świetle Ewangelii. Należy otworzyć się na nie i towarzyszyć w nich cierpliwie i z delikatnością”⁶⁰. Wydaje się, że często będzie to trudne, a czasem wręcz niemożliwe.

Następnym zagrożeniem dla małżeństwa i rodziny są związki homoseksualne. Naucza III Synod: „Nie istnieje żadna podstawa do porównywania czy zakładania analogii, nawet dalekiej, między związkami homoseksualnymi a planem Bożym dotyczącym małżeństwa i rodziny”⁶¹. Takich związków nie można nazywać małżeństwami, jednak mężczyźni i kobiety o skłonnościach homoseksualnych nie mogą być dyskryminowani⁶².

III Synod dostrzega wielkie zagrożenia współczesne uderzające w małżeństwo i rodzinę. Wydaje się, że niekiedy próbuje ukazać je zbyt łagodnie. Podaje środki mające im zaradzić, mogące pomóc w łagodzeniu kryzysu małżeństw i rodzin. Nie mogą one jednak naruszać czy kwestionować tradycyjnej nauki Kościoła o małżeństwie i rodzinie.

Zakończenie

Wielka troska Kościoła o małżeństwo i rodzinę została wyrażona w obradach III Nadzwyczajnego Synodu Biskupów. Przedmiotem obrad było małżeństwo jako sakramentalny i nierozzerwalny związek mężczyzny i kobiety, który jest podstawą rodziny. Rodzina ma do spełnienia bardzo ważną rolę w społeczności świeckiej i w Kościele. Rodzina współczesna została dotknięta wieloma zagrożeniami i trudnościami. Uczestnicy

⁵⁹ Por. Relacja, 27, 41, 42.

⁶⁰ Relacja, 43.

⁶¹ Relacja, 55.

⁶² Relacja, 55.

III Synodu rozważali, jak pomóc rodzinie w jej trudnościach i zagrożeniach. Szczególnie dużo miejsca poświęcono małżeństwom rozwiedzionych, którzy zawarli ponowny związek małżeński. Dokumenty III Synodu pomogły w przygotowaniu XIV Zwyczajnego Synodu Biskupów, który odbył się w październiku 2015 roku.

Summary

Małżeństwo i rodzina w optyce dokumentów III Nadzwyczajnego Synodu Biskupów

Obradujący w dniach od 5–19 października 2014 roku III Nadzwyczajny Synod Biskupów zajął się małżeństwem i rodziną w społeczności świeckiej i w Kościele oraz zagrożeniami uderzającymi w rodzinę. Dużo miejsca ojcowie synodalni poświęcili sprawie pomocy zagrożonej rodzinie, a w szczególności osobom rozwiedzionym, które zawarły ponowny związek małżeński. Obrady były utrzymane w klimacie wierności tradycyjnemu nauczaniu Kościoła o małżeństwie i rodzinie, chociaż niektórzy ojcowie przedstawiali propozycje, które wybiegają poza jego ramy.

Słowa kluczowe: nierozdzielny związek małżeński, rodzina, rozwody, małżeństwa cywilne, III Nadzwyczajny Synod Biskupów

Marriage and Family in the Optic of the Documents of the Third Extraordinary General Assembly of the Synod of Bishops (October 2014)

The Third Extraordinary General Assembly of the Synod of Bishops was held in the Vatican from 5 to 19 October 2014. The paper offers a short presentation and analysis of the documents of the meeting. The discussions during the Synod were concentrated on the marriage and family issues, especially in the context of the problems and threats, which the modern world poses to the two institutions. The Fathers of the Synod also dedicated a lot of time during the discussions to the issues of assistance and help to families, as well as to the divorced faithful who contracted another, but only a civil one, marriage. The deliberations during the Synod reflected rather the traditional catholic teaching, but some of the voices during discussion did not follow it.

Keywords: indissolubility of marriage, family, divorces, civil marriages, Third Extraordinary General Assembly of the Synod of Bishops

Bibliografia

Franciszek, *Przemówienie na zakończenie III Synodu Biskupów*, 18 X 2014, „L'Osservatore Romano” wyd. pol. 35 (2014) nr 11, s. 19–21.

III Nadzwyczajny Synod Biskupów, *Orędzie ojców synodalnych do rodzin chrześcijańskich i wszystkich rodzin na świecie*, 18 X 2014, „L'Osservatore Romano”, wyd. pol. 35 (2014) nr 11, s. 5–9.

III Nadzwyczajny Synod Biskupów, *Relatio synodi*, 18 X 2014, „L'Osservatore Romano”, wyd. pol. 35 (2014) nr 11, s. 8–18.

Jan Paweł II, Adhortacja *Familiaris consortio*, 22 XI 1981, tekst polski, Libreria Editrice Vaticana, 1981.

O'Callaghan D., *W sprawie sakramentalności małżeństwa*, „Concilium. Międzynarodowy Przegląd Teologiczny” 1–5 (1970), s. 345–351.

Pawluk T., *Prawo kanoniczne według Kodeksu Jana Pawła II*, t. 4, Olsztyn 1990.

Sobór Watykański II, Konstytucja *Gaudium et spes*.

Wrzeszcz M., *Rodzina szkołą pełnego człowieczeństwa*, „Życie i Myśl” 30 (1980) nr 11, s. 77–83.

Żurowski M., *Eklezyjalny charakter małżeństwa i rodziny*, „Prawo Kanoniczne” 21 (1978) nr 3–4, s. 105–116.

Żurowski M., *Kanoniczne prawo małżeńskie Kościoła katolickiego*, Katowice 1987.